

Miljenko ANIČIĆ

ZADAĆA KRŠĆANINA U SUVREMENOM DRUŠTVU*

Sažetak

Prijelaz u novo stoljeće i tisućljeće prigoda je za Crkvu i kršćane da odrede svoje mjesto u svijetu, da sagledaju svoju prošlost i perspektive za budućnost. Crkva se, bez sumnje, danas, ne prvi put u povijesti, nalazi pred velikim izazovima. Suvremeno europsko društvo pokazuje očite znakove velike krize. Članak pokušava u sažetoj formi predstaviti suvremene izazove i na temelju toga odrediti, što kršćani i Crkva trebaju činiti u ovom povijesnom trenutku. Kriza se pokazuje kao posebna prilika, da kršćani i Crkve, odnosno Crkve ponovno mobiliziraju one snage, koje su tijekom proteklih 2000 godina ovaj kontinent najjače obilježile i koje i danas mogu suvremenom europskom društvu osigurati humanu budućnost. Za to su u prvom redu potrebni kršćani, koji su sposobni za osobno svjedočanstvo vjere, koji teže jedinstvu i koji su spremni ofenzivnije ponuditi suvremenom europskom društvu kršćanske vrijednosti.

Nalazimo se na pragu novog stoljeća i tisućljeća. Nije u duhu kršćanstva ovakvim povijesnim datumima pridavati nekakvo posebno značenje, drugačije nego što ga vrijeme ima u cjelokupnoj povijesti spasenja. Ipak, i do sada je Crkva koristila neke datume i vremena kao posebne prilike za određivanje svoje situacije i promišljanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Ova godina na izmaku kao završetak jednog i skori početak novog milenija također je dobra prilika za Crkve različitih konfesija da više ili manje intenzivno, negdje svaka za sebe, a negdje i zajednički pokušaju odrediti svoju situaciju, izazove s kojima se suočavaju i mogućnost primjerenog odgovora na te izazove. U biti radi se o odgovoru na uvijek novi Božji poziv. U tom smislu i Katolička Crkva ovu priliku prihvaća i koristi, te mnoge mjesne Crkve širom svijeta poduzimaju različite inicijative posvješćivanja važnosti ovog povijesnog trenutka.

* Predavanje održano na Ekumenskom kolokviju "Katolici i pravoslavci" 25. studenoga 2000. na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji.

Među najvažnija pitanja sigurno pripada i pitanje zadaće kršćanina u suvremenom društvu.

Nije nam moguće u okviru ovog razmišljanja obuhvatiti sve situacije u kojima se Crkva danas nalazi. Vrlo su raznoliki ekonomski, politički, društveni, socijalni i drugi uvjeti, u kojima Crkva širom svijeta živi. Iz toga proizlaze i različiti problemi, odnosno odgovori. Naš će pogled biti usmjeren u prvom redu na naše okruženje, na ono što geografski zovemo Europa. To ne isključuje slične probleme i pitanja u drugim dijelovima svijeta, što znači da i odgovori na te probleme i pitanja mogu biti više ili manje slični.

I. Kršćanin i kršćanska zajednica pred izazovima suvremenog društva

Crkva se u povijesti suočavala sa stalno novim izazovima, na koje je morala pružati odgovore. U nekim povijesnim razdobljima ti odgovori su uslijedili u okviru redovite kršćanske prakse. Snaga vjere, koja je duboko prožimala sve sfere života pojedinaca, skupina i društva, bila je u stanju, ponekad i temeljitim reformama unutar same Crkve, izvršiti zaokrete i na taj način Crkvi omogućiti vjernije vršenje njezinog poslanja. Nekada su ti izazovi uzrokovali snažne potrese i ostavili duboke rane na tijelu Crkvi, pa su tražili i posebna zalaganja u doktrinarnom, organizacijskom i praktičnom području. Nije potrebno posebno isticati, da Crkva danas stoji pred posebno velikim izazovima.

Bilo bi pogrešno naglašavati samo veličinu problema. Isto je tako potrebno vidjeti i drugu stranu medalje, a to su posebne šanse i mogućnosti, koje se Crkvi u takvim situacijama otvaraju. Papa Ivan Pavao II. u svojoj najavi Druge izvanredne biskupske sinode za Europu, koja je održana od 1. do 23. listopada 1999., ima upravo te nove mogućnosti pred očima, kad govori o "preporodu Europe iz njezinih ogromnih rezervi potencijala", a to konkretno znači ponovnu izgradnju Europe prema njezinom identitetu, koji je u svom korijenu kršćanski. U promjenama, koje su od 1989. god. nastupile u zemljama bivšeg istočnog bloka te u nenasilnim pokretima velike mase ljudi u tim zemljama Papa vidi model, kako se "Crkva može pretvoriti u veliki pokret za ljudsku osobu i zaštitu njezinog dostojanstva".¹ S ciljem podsticanja diskusije za najavljenju izvanrednu sinodu objavljena su u ožujku 1998. god. *Lineamenta*, u kojima se promjene u istočnoeuropskim zemljama pojavljuju u drugačijem svjetlu.

¹ Citat prema: N. KLEIN, *Europa und die Christen*, u: *Orientierung* 63 (1999) 226.

Očekivanja, koja su mase ljudi u tim zemljama polagale u političke promjene, vrlo su se brzo iznevjerila. Razvoj demokracije donio je sa sobom relativiziranje vrijednosti i objektivne istine. U velikoj su mjeri ostvarena ljudska prava, ali često na račun najsiromašnijih. Sloboda osobe u odlučivanju postala je neotuđivim pravom, ali ona služi i kao izgovor za ponašanje, koje je koncentrirano isključivo na vlastitu osobu i vlastite interese. U zemljama bivše Jugoslavije te promjene su završile višegodišnjim tražničnim ratom.

Očito ne ciljajući samo na turbulentni i proturječni politički i društveni razvoj u istočnoeuropskim zemljama, nego i na stanje u zemljama razvijene demokracije zapadne Europe u tekstu se izričito kaže, da europska kultura ima za cilj "izbrisati vezu s vjerom kao kamenom temeljcem i kolijevkom europske kulture i njezinog jedinstva."² U radnom dokumentu, koji donosi reakcije biskupa na spomenuti *Lineamenta* konstatira se, da se odgovor Crkve na današnju situaciju ne smije zadovoljiti pozivanjem na bogato europsko nasljeđe i njegovu kršćansku dušu (br. 51).³ Da bi se odgovorilo na novu situaciju u Europi, nije dovoljno ni samo opisivanje osnovnih obilježja Europe danas, nego je nužno zaći dublje u upoznavanju uzroka i korijena spomenutih pojava.

Nije nam ovdje cilj, dati potpuni pregled izazova, s kojima se danas suočavaju kršćanin kao pojedinac i zajednica Crkve. Nije nam to moguće, kako zbog ograničenog prostora, tako i zbog kompleksnosti problema. Zato se želimo koncentrirati na one pojave, koje po našem mišljenju najjače obilježavaju današnju situaciju kršćanina i na temelju toga pokušati skicirati odgovore na te izazove. Među najvažnije bismo svrstali: pluralizam, globalizaciju, individualizaciju, sekularizaciju i unutarcrkvene izazove.

1.1. Pluralizam

Radi se o pojavi, koja je zahvatila sva relevantna područja života. Sve je veća "nepreglednost" (J. Habermas) životnih odnosa i tumačenja. Sve je manje vizija i uzora od općeg značenja. Etičke vrijednosti dospjele su u krizu. Europa ide svom jedinstvu, tako se kaže. Da li je to jedinstvo, povijesno gledano, nastavak onoga što je počelo za vrijeme Habsburgovaca ili Napoleonove vladavine ili plod interesa velikih sila u 19. i 20. stoljeću, nije za nas ovdje važno. Činjenica je da u području duhovnog, religioznog i moralnog postoji sve manje jedinstva. Mnoštvo socijalnih podsistema u suvremenim kompleksnim društvima stvorilo je mnoštvo

² *Isto*.

³ *Isto*, str. 227.

malih svjetova s mnoštvom životnih oblika, istina, vrijednosti, religija. Proces ide i dalje u pravcu sve manje navezanosti na društvo ili skupine, odnosno institucije te sve manje zajedničkih uvjerenja. Tim procesom je najjače pogođeno područje vjere. Biti kršćanin više nije samo po sebi razumljivo; to traži odluku, zalaganje, borbu. U tom procesu nedostaju tako važni socijalni i psihološki poticaji i potpora okoline.

1.2. Globalizacija

Ovom riječju se obično označava slobodno kretanje kapitala, dobara i informacija. Međutim, proces globalizacije obuhvaća daleko veća područja osobnog i društvenog života i bitno utječe na mobilnost radne snage, brz razvoj novih tehnologija pogotovo na području informatike, obrazovanje, stil života. Mobilnost, fleksibilnost i raspoloživost; to su osobine, koje se danas traže. Stav današnjeg čovjeka prema tom procesu ide od prihvatanja preko negodovanja i straha do kategoričkog odbijanja. Međutim, u praksi se prednosti i ugodne strane tog procesa bez rezervi prihvaćaju.

1.3. Individualizacija

Za pojedinca i zajednicu globalizacija znači slabljenje ili gubitak trajnijih socijalnih veza, lokalnu i nacionalnu iskorištenost, osjećaj nesigurnosti te gubitak moralnih vrijednosti.⁴ Posljedice tog procesa su isto tako: niveliranje svih religioznih fenomena - kršćanstvo je jedna od religija - i ravnodušnost prema tradicionalnim načinima ispovijedanja i življenja vjere. Kako, koristeći naslov jednog romana, "Božji tron ne ostaje prazan", na mjesto kršćanstva u dosadašnjem obliku uvlače se problematični i često i proturječni religiozni ili pseudoreligiozni sadržaji. Nastaje jedan oblik maglovite religioznosti, koja se ravna prema potrebama pojedinca. Nije se smanjio interes za religiozne sadržaje, ali su oni, odvojeni od crkvenih zajednica, - mogućnost postojanja i uloga crkvenih zajednica u ovoj konstelaciji je ionako upitna - postali čisto privatna stvar. Tome odgovara i individualno sastavljena etika, koja se, kao i sinkretistički formirana religioznost, bez uzora, bez potpore stabilnih društvenih institucija i konačno bez temelja obvezatnosti brzo raspada.⁵

4 Usp. N. WALTER, *Globalisierung der Wirtschaft und Privatisierung der Religion*, ur: M. SIEVERNICH - J. BECKERMANN (izd.), *Christen an der Schwelle zum dritten Jahrtausend. Entwicklungen und Perspektiven*, Frankfurt 2000, str. 28-32.

5 Usp. K. LEHMANN, *Die christliche Botschaft für das 21. Jahrhundert*, LS 1 (2000) 6s.

I.4. Sekularizacija

Ovim pojmom se danas pokušava izraziti "intenzivna svijest, u kojoj se pojedina životna područja percipiraju, reflektiraju i žive, a da se pritom ne može vidjeti nikakav neposredni odnos prema transcendenciji".⁶ Riječ je, dakle, o stavu koji niti uključuje niti niječe odnos prema transcendenciji. Drugi vat. koncil govori o ovoj vrsti sekularizacije kao o opravdanoj "autonomiji ovozemnih stvarnosti",⁷ pod uvjetom da se poštiva red postavljen u stvorenje. Međutim, sa sekularizacijom je često povezan i njezin izdanak, tzv. sekularizam, koji ideološki prožet, izričito niječe bilo kakvu višu stvarnost izvan neposredno iskustvenih datosti. Koncil ovakav stav naziva neispravnim, jer "kad je Bog zaboravljen, stvorenje postaje neshvatljivo".⁸

Sekularizacija je u različitoj mjeri zahvatila sva područja života: znanost, privredu, politiku, tehniku, obrazovanje, medicinu, međuljudske odnose i strukture kao što su brak i obitelj itd. Sve te stvarnosti imaju smisao, vrijednosti i norme ponašanja u sebi samima. Postoje razlike ukorijenjenosti sekularizacije i u geografskom pogledu. Može se uzeti da je zajedno s velikom dozom sekularizma najdublje ukorijenjena u razvijenim zemljama zapadne Europe, iako postoje razlike između sjevernih i južnih zemalja, te na sjevernoameričkom kontinentu. Poseban slučaj su zemlje istočne Europe, gdje je ateizacija desetljećima sistematski provođena.

Društvo može biti u dobroj mjeri sekularizirano, a da životni ambijent pojedinca ostane dobro sačuvan od te pojave. Unutar same osobe neka područja mogu biti zahvaćena ovim procesom, dok druga ostaju pošteđena. Kršćanin, katolik ili pripadnik druge kršćanske konfesije, izložen je - danas u daleko većoj mjeri nego prije - toj napetosti svog odnosa prema stvorenoj stvarnosti s jedne i vjernosti načelima vjere i morala s druge strane.

I.5. Unutarcrkveni izazovi

Izvan sumnje je, da je i Crkva doprinijela pluralizmu i sekularizaciji te njihovim posljedicama individualizacije i privatizacije vjere i konačno sve većem gubitku važnosti vjere za osobni i društveni život. Greške u daljnjoj i bližoj povijesti stvorile su kod mnogih ljudi, pa i pripadnika

6 P. LIPPERT, *Aspekte der Säkularisierung*, ThG 30 (1987) 110.

7 GS 36.

8 *Isto.*

Crkve, kritičku distancu.⁹ Sam crkveni život sa svojom raznolikošću pokreta, oblika življenja vjere, pa sve do neslaganja oko nekih pitanja vjere i morala, čega je u svoj raznolikosti bilo kroz cijelu povijest Crkve, postali su danas ne samo zbog tih proturječnosti, nego vjerojatno i zbog daleko većeg uvida javnosti u najsitnije detalje sukoba, za mnoge suvremenike, a među njima i članove Crkve, zbunjujući.

Činjenica je, da još uvijek veliki broj pripadnika Crkve, a među njima i onih koji joj formalno ne pripadaju, Crkvu doživljavaju pozitivno. U skladu s tim su i život s Crkvom i spremnost osobnog angažiranja pogotovo na socijalnom području veliki. Ne smijemo, međutim, previdjeti ni osjećaj mnogih, a njihov broj se stalno povećava, koji institucionalnu Crkvu doživljavaju više kao smetnju vjeri. Kao razlozi se navode: kompliciranost struktura i učenja, koja su u nekim svojim segmentima što se razvoja tiče negdje u povijesti zastala, neprihvatljivost moralnih normi u području seksualnosti, položaj žene u Crkvi, neprimjereno shvaćanje autoriteta, manjak tolerancije prema drugačijim mišljenjima itd. Ovdje nećemo dublje ulaziti u analizu tih ili sličnih prigovora, njihovu opravdanost odnosno njihove uzroke, koji sigurno nisu samo teološkog i crkvenog porijekla, nego nerijetko imaju i neku ideološku pozadinu.

2. Zadaća i odgovor kršćanina i kršćanske zajednice

Navedeni, a zasigurno i neki drugi izazovi i problemi, ne mogu se shvatiti isključivo negativno. Prije bi se moglo reći da se radi o ambivalentnim pojavama, koje ukazuju na teškoće, ali i nove mogućnosti odgovora. Odgovornost i zadaća kršćanina pred tim novim pojavama, koje ostavljaju duboke tragove na život pojedinca i zajednice, na sliku čovjeka o samom sebi i o drugom, konačno na cijeli vrijednosni sustav, na kojem počiva osobni i zajednički život, bez sumnje su vrlo velike. Navest ćemo, držeći se već u analizi situacije postavljenih ograničenja, samo one najvažnije.

2.1. Prihvatiti pluralizam u društvu kao i u vlastitim redovima, ali i vrednovati i očitovati vlastitu poziciju

Pluralizam, kao i druge pojave o kojima je bilo riječi, jesu stvarnosti, koje možemo nijekati, potiskivati ili se s njima suočavati i prihvaćati

⁹ Papa Ivan Pavao II. u *Tertio Millennio Adveniente* 33-35 kritički sagledava vlastitu povijest te se sa žaljenjem i kajanjem osvrće na razdor unutar Crkve i na primjenu sile u službenju istini.

ih kao zadaću. Radi se o velikom izazovu, koji sa sobom donosi nesigurnost, traženje, zauzimanje vlastitog stava. Ako pogledamo iskustva vjernika Starog i Novog Zavjeta te prvih stoljeća Crkve, otkrit ćemo da pluralizam može voditi do veće zrelosti vjere. On potiče, kako kaže Koncil, "više osobno i djelotvornije prijanjanje uz vjeru, tako da mnogi dolaze do življeg iskustva Boga".¹⁰ Poznata su nam temeljna pravila života u pluralističkom društvu: tolerancija, spremnost na dijalog i sposobnost argumentacije u suočavanju s uvjerenjima drugih. U praktičnom životu najveći dio vjernika ta pravila prihvaća. Međutim, predsjednik Njemačke biskupske konferencije Karl Lehmann s pravom upozorava, da smo se do sada mi kršćani u tim pitanjima ponašali više u smislu mirne koegzistencije, a istovremeno smo u tom pluralističkom koncertu izbjegavali jasno se oglasiti sa svojom vlastitom pozicijom. Štetno je i neprihvatljivo bilo kakvo fundamentalističko ponašanje, ali je isto tako štetno prilagodavanje i puka podložnost duhu vremena radi nekog lažnog mira. Ako želimo preživjeti u pluralističkom svijetu, onda moramo imati više hrabrosti za svoje mjesto i ulogu u svijetu.¹¹ Ne trebamo patiti od kompleksa manje vrijednosti. Imajući u vidu univerzalnost naše poruke, nepotrebno je bilo kakvo trčanje za svim mogućim tendencijama pluralističkog svijeta. Nismo pozvani da samo ponavljamo što nam svijet servira - tako postupajući vjerojatno ćemo uvijek biti u zakašnjenju - nego moramo pokazati svoj nezamjenjivi profil.

Time se ne želi osporiti suradnja sa suvremenima u onim pitanjima i nastojanjima, koja su s kršćanskom porukom kompatibilna ili su čak iz nje izrasla: napr. pitanja ljudskih prava, dostojanstva svake osobe, slobode u njezinim raznim vidovima i dr. Koncil izričito poziva kršćane na suradnju s onima, "koji rade na istim ciljevima".¹² Mogu to biti i razna pitanja, koja sa sobom donosi proces globalizacije. Globalni razvoj koji je spojiv s ljudskim dostojanstvom mora biti usmjeren prema općem dobru cijelog čovječanstva uključujući i buduće generacije. Kapital, pogotovo onaj koji prelazi nacionalne granice, može tu zadaću samo djelomično ispuniti, jer on načelno ide za isplativošću uložnog, a manje ga interesira privreda i dobro neke zemlje ili regije. Svakodnevna praksa je prožeta zavišću, žudnjom za prevlašću, brutalnošću u konkurentskoj borbi, što ima negativne posljedice na prava zaposlenih, očuvanje životnog okoliša i dr. Da bi se odgovorilo na te probleme i s tim povezane socijalne i ekološke izazove, potrebno je buditi svijest solidarnosti u svjetskim razmjerima, imajući u vidu i generacije koje će doći poslije nas. Ivan Pavao II.

¹⁰ GS 7.

¹¹ Usp. K. LEHMANN, *nav. dj.*, str. 9.

¹² GS 43, usp. 21

kaže da je zadaća kršćana "globalizaciji profita i bijede suprotstaviti globalizaciju solidarnosti".¹³ Crkva to čini uz pomoć svojih karitativnih ustanova. Međutim, to je tek liječenje posljedica nemilosrdne i neljudske borbe za profitom. Crkva želi da ta globalizacija solidarnosti započne u političkom području, da bi se konkretizirala u odgovarajućem zakonodavstvu, koje stvara okvire za djelovanje privrede u nacionalnom i globalnom području. Za to su potrebni odgovarajući sporazumi, institucije, određena pravila. Tu kršćanin može i mora dati veliki, usudio bih se reći, odlučujući doprinos. Kao primjer spomenimo samo neke principe socijalne nauke Crkve kao što su principi subsidijarnosti, personalnosti i solidarnosti, koji mogu biti izvanredno sredstvo za stvaranje pravednog ekonomskog poretka. Tu razvoj, a to važi i za druga područja koja su zahvaćena globalizacijom, započinje odozdo; njemu je čovjek polazište i cilj.

S druge strane kršćanin može i mora ustati u obranu onih, koji u procesu globalizacije ostaju na rubu ili su potpuno isključeni i obespravljani. Ta zauzetost se naziva "opcijom za siromašne", a utemeljena je na dostojanstvu ljudske osobe, koje je zajedničko svim ljudima. Globalizacija bilo kojeg područja života, koja se događa na štetu najsiromašnijih slojeva stanovništva ili koja sve više ljudi goni u siromaštvo, nema čovjeka za polazište i cilj. Globalno usmjerenje privrede, znanosti ili bilo kojeg drugog područja kršćanin ne može se zaustaviti. Kad bi zaustavljanje tog procesa bilo i moguće, to ne bi bilo rješenje. U biti, kršćanin ne može biti protiv globalizacije, jer je i sam po naravi svog bitka, shvaćanja, življenja i poslanja globalno usmjeren. Njegova zadaća nije borba protiv takvog procesa, nego unošenje korekture, unošenje duše u te procese. Tu je njegova velika zadaća i tu on može odigrati nezamjenjivu ulogu.

Sličnu zadaću kršćanin ima u suočavanju s potrošačkim mentalitetom. Opasnost sve veće tendencije konzumiranja nije manje opasna od privrede orijentirane isključivo na dobit. Kršćanin ima zadaću ponuditi životni stil samoograničenja, koji nije namijenjen samo pojedincima, nego isto tako može i mora poprimiti globalne razmjere. Kršćanin može posegnuti za vrijednostima i bogatom tradicijom Crkve napr. u askezi, bez koje nikakav preobražaj u smislu odgovornog postupanja prema vlastitom životu i životu drugog, posebno generacija koje dolaze, kao i odgovornog postupanja prema resursima, nije moguć.

2.2. Razvijati kulturu života

Europski prosvjetiteljski humanizam pokazao se velikom prijevarom. Iza sebe je ostavio velika polja smrti žrtava totalitarnih sistema

13 Citat prema: *Herder Korrespondenz* 52 (1998) 391.

ovog stoljeća. Međutim, sa slomom tih sistema problem nije riješen. Kultura smrti zahvatila je i zahvaća sve šire slojeve u suvremenim društvima. Obezvrjeđivanje života, tuđeg i vlastitog je u porastu: smrt na ulicama, ovisnosti raznih vrsta, pobačaji, nasilje u medijima, koje moderni čovjek svakodnevno i bezrezervno uživa, postavljanje u pitanje života slabih, nemoćnih i neizlječivih, eutanazija, koja sada nije samo tema za diskusiju, nego se i prakticira itd. Ovdje svakako treba podsjetiti na neslućene mogućnosti, ali i opasnosti, koje čovjeku, njegovom životu i dostojanstvu prijete u području genetskog istraživanja i eksperimentiranja. Kršćanin je pozvan u obranu života i svih vrijednosti, koje su s tim povezane. Za kršćanina je život dar Božji i Bog jedini ostaje njegov gospodar od njegova početka do svršetka. Život je po sebi dobar, neovisno o sposobnostima ili koristi koju eventualno sa sobom donosi. Vjerom kršćanin izražava svoje prihvaćanje stvorene stvarnosti, ali i prihvaćanje svoje odgovornosti i zadaće u zaštiti i promicanju života čovjeka. U vjeri traži načine konkretne pomoći životu. Njegov način potpore životu započinje tamo, gdje se život slavi: u bogoslužju, sakramentima, da bi se nastavio u djelima ljubavi i milosrđa ili bar ljudske blizine, koja je u stanju raskinuti okove očaja i pridonijeti novom osmišljavanju života.

Čovjek je put Crkve, kaže papa Ivan Pavao II. Zato u posebno važno djelovanje Crkve, uza zaštitu prava na život, pripada i sve ono što promiče ljudsku osobu i njezino dostojanstvo. Riječ je o širokom području ljudskih prava. Sudeći po mnogim znakovima, Crkva odnosno Crkve su jedini dosljedni branitelji tih prava. To će ostati zadaća kršćana i Crkava i u budućnosti - vjerojatno u još intenzivnijem obliku.

2.3. Iznova evangelizirati suvremeno društvo

Kršćanin je obdaren vjerom, koja mu pomaže da stvarnost vidi dublje i šire. S darom vjere je nerazdvojno povezana i obveza njezina širenja. Zato je kršćanin po svojoj naravi širitelj Evanđelja i vrednota, koje su s njim povezane. Papa Pavao VI. podsjeća, pozivajući se na izjavu Biskupske sinode 1974. god. da zadaća naviještanja Evanđelja tvori "temeljno poslanje Crkve".¹⁴

Crkva nije sama sebi svrha, nego je njezina svrha u njezinom poslanju za spas svijeta. Zato se život i djelovanje Crkve se ne mogu ograničiti samo na održavanje postignutoga, već moraju ići za rastom kako u vidu produbljivanja i jačanja već postojećega, tako i u vidu daljnjeg širenja "po svem svijetu", kako joj je naložio njezin božanski Utemeljitelj. Te svoje zadaće, da propovijeda Evanđelje svim narodima,

14. IVAN PAVAO II., *Evangelii Nuntiandi*, 14.

Crkva je bila svjesna kroz cijelu svoju povijest. Nekad više nekad manje spretno i uspješno uspjela je u protekla dva tisućljeća u svoje krilo privesti mnoge narode. Kad se govori o zadaći evangelizacije obično se misli na tu misijsku djelatnost Crkve među dalekim narodima i kulturama. Međutim, na starom europskom kontinentu, koji je prvi čuo i primio Radosnu vijest Evandjelja, zbog već spomenutih i drugih suvremenih pojava, došlo je do velikog otuđenja od Kristova Evandjelja, a posljedica toga je i sve brže propadanje vrijednosti koje su na njemu počivale.

Sada više nije pitanje, koliko ljudi u Europi pripada Crkvi, nego koliko Crkva pripada ljudima u Europi, uključujući i one i posebno one koji su joj okrenuli leđa. Ovdje treba doslovno shvatiti i vršiti onaj evandeoski nalog: tražiti izgubljeno, ozdravljati bolesno. Kraljevstvo Božje, kao svrha postojanja Crkve, ponuda je svakom čovjeku.

S tom zadaćom Crkve i svakog kršćanina korespondiraju i želje, koje suvremeni Europljanin ima prema Crkvi. Premda je u tijeku sekularizacije došlo do individualnog distanciranja velikog broja ljudi od Crkve, to ipak ne znači da se od nje ništa ne očekuje. Ispitivanja pokazuju da su ta očekivanja velika i da se odnose na neka značajna pitanja kao što su odnos prema zemljama Trećeg svijeta, borba protiv diskriminacije rasa, odnos prema očuvanju okoliša, razoružanju, eutanaziji, pobačaju, brizi za slabe i napuštene u društvu i uopće unošenje moralne dimenzije u društveni i politički život, poticanju mira i pravde itd. Značajna su i očekivanja od Crkve u prelomnim trenucima osobnog života, kao i općenito u pitanjima za smislom života.¹⁵

Kako se ponašaju kršćani Europe pred tim očekivanjima? Bilo bi neopravdano reći da se izazovi ne uočavaju odnosno da se ništa ne čini. S druge strane, nećemo reći ništa novo, ako konstatiramo jednu vrstu duhovne obamrlosti i nemoći kod mnogih suvremenih kršćana. Što možemo mi kršćani pred tim silnim promjenama, ali i pred velikim deformacijama modernog svijeta?

Uistinu, temeljitiji pogled u suvremeni razvoj znanosti, tehnike, privrede, socijalnih znanosti, odnosno područja konkretnog ekonomskog života ili života mladih ljudi, otkriva svjetove, u koje Crkva ima jedva ikakvog uvida, a da o prožimanju tih područja kršćanskom porukom i vrednotama ni ne govorimo.

15 Usp. J. KERKHOF, *Die europäische Herausforderung der Kirchen*, u: G. BAADTE - A. RAUSCHER (izd.), *Neuordnung Europas. Probleme und Perspektiven*, Graz 1994, str. 9-21; W. SCHÄTZLER, *Zum gesellschaftlichen Auftrag der Kirche heute. Chancen und Schwierigkeiten*, Köln 1996, str. 12-14. Ovdje svakako treba spomenuti i najnovije europsko istraživanje vrednota u Republici Hrvatskoj u: *Bogoslovska smotra* 70 (2000) 2.

Potrebna je jedna vrsta duhovne ofenzive. Već spomenuti biskup Karl Lehmann, očito imajući pred očima situaciju u Njemačkoj i u zapadnoeuropskom okruženju, ima pravo kad tvrdi, da smo mi kršćani drugima prepustili teren. Drugi određuju teme, a mi se povlačimo i naše područje djelovanja postaje sve uže. Drugi nas prozivaju i pozivaju na saslušanje, a mi se stalno pravdamo. Dakle, zaključuje biskup Mainza, trebamo biti ofenzivniji.¹⁶ To s jedne strane znači pošteno priznanje vlastitih nedorečenosti i deficita, a s druge strane ofenzivniji suočavanje s kritikama upućenim Crkvi i kršćanskom pogledu na život. Preduvjet toga je usklađivanje tema, govora i odgovora - svakako uza svu moguću vjernost duhu Evanđelja - s potrebama naših suvremenika. Tu će se pokazati, da je katolički ili kršćanski identitet spoj bitnoga, što u svojoj vrijednosti ostaje, i sporednoga, što se tijekom povijesti mijenjalo i što se i danas može mijenjati. Da bi se to postiglo potreban je ofenzivniji pristup unutar-crkvenom dijalogu u razjašnjenju vlastite tradicije i vlastitih pozicija, bilo da se radi o odnosu unutar kršćanskih Crkava ili o odnosu prema suvremenom pluralizmu.

Moderni svijet treba provocirati. Kao uzor suvremenom kršćaninu od pomoći može biti ponašanje kršćana prvih stoljeća. Svijest o dragocjenosti dara vjere, koju su prihvatili, i zadaći njezinog širenja, poticala ih je na odvažne i za njihovu okolinu provokativne korake. Umjesto da samo čuvamo svoj ovčinjak i ono što nam je u njemu još ostalo, potrebno je ići za onima koji za kršćansku poruku ne pitaju. Ne pitaju, jer je ne poznaju. Ne poznaju je, jer im je premalo i neuvjerljivo nudimo. Ta ponuda Kristove Radosne vijesti mora suvremenog čovjeka obuhvatiti u njegovim raznim dimenzijama. Drugi vat. sabor, određujući odnos Crkve prema suvremenom svijetu, kaže da mu kršćani tako trebaju pristupiti, da sa suvremenim čovjekom, posebno sa siromašnim i ugroženim čovjekom dijele radost i nadu, žalost i tjeskobu.¹⁷ Takav pristup naići će na otvorenost mnogih suvremenih ljudi.

2.5. Raditi na pomirenju među kršćanima i u svijetu

Odgovori kršćana i Crkava na probleme i očekivanja suvremenog čovjeka i društva bit će autentični i uvjerljivi, ako ih kršćani uspiju zajednički ponuditi. To pretpostavlja stalno zalaganje oko pronalaženje zajedničkih rješenja na goruće probleme. Međutim, to zajedništvo ne smije na tome završiti. Kršćani moraju biti spremni učiti jedni od drugih i zajedno s drugim, a to znači sve više ulaziti u dubine zajedničkog bogatstva, kojim

¹⁶ Usp. K. LEHMANN, *nav. dj.*, str. 10.

¹⁷ Usp. GS 1.

su kao kršćani obdareni. Pomirenje onda znači, u poštivanju i ljubavi se prihvaćati: prihvaćati se i u bogatstvu konfesionalnog porijekla i izražaja, a sve usmjeravati sve većem jedinstvu i zajedništvu jedne Kristove Crkve. Zbog tog nejedinstva kršćanin mora patiti. Zadaća jedinstva Kristove Crkve mora kršćane i kršćanske Crkve uvijek iznova i sve dublje zahvaćati. Ekumenizam je dar Duha Božjeg na koncu ovog tisućljeća, u kojem je došlo do velikih rascjepa u Kristovoj Crkvi. Istovremeno je taj dar i ogromna obveza, kojoj kršćani i kršćanske Crkve neće udovoljiti, ako samo ostanu ekumenski usmjereni. Traži se odvažan i ustrajan hod, koji, govoreći iz dosadašnjeg iskustva, jest i ostaje naporan i dugotrajan, obilježen uspjesima, ali i krizama. S dosadašnjim rezultatima kršćani ne mogu biti zadovoljni, ali oni su vrijedni pažnje i znače ohrabrenje za daljnje napore. Mnoge su prepreke svladane, koje su prije nekoliko desetljeća izgledale nepremostive. Dušom tog procesa papa Ivana Pavao II. naziva obraćenje, koje se odvija u dijalogu s Ocem i koji svaka zajednica mora voditi za sebe. Takav "dijalog obraćenja" omogućuje trajnu reformu Crkve i uvjet je svakog ekumenskog zalaganja.¹⁸ Sv. Pavao u Drugoj poslanici Korinćanima podsjeća, da je Bog onaj "koji nas je po Kristu pomirio sa sobom..." On nam nije uračunao naših prekršaja, nego je stavio u nas riječ pomirenja. Zato mi u ime Kristovo vršimo poslaničku službu pomirenja (usp. 2 Kor 5,19s). Sigurno je da Crkve ne dijele samo dogme i zakonske odredbe, nego i grijesi i krivnje koje jedni drugima nismo oprostili. Pomirili smo se s rascjepom i identitetom, koji nam je u međuvremenu iz tog rascjepa izrastao. Tu pomaže čišćenje povijesne memorije, kako to traži sadašnji Papa. To bi u ovom slučaju značilo povratak izvorima: tamo, gdje si svi moramo posvijestiti veliki dug koji nam je Bog oprostio, a ujedno male dugove koje smo jedni drugima kroz povijest uračunavali i još uvijek uračunavamo.

Upravo iskustvo pomirenja s Bogom, iz kojeg proizlazi zadaća međusobnog opraštanja, otvara nama kršćanima neslućene mogućnosti, da u svijetu djelujemo kao promicatelji pomirenja na širem području. Ta zadaća kršćana je posebno značajna na koncu ovog stoljeća, koje pripada u najtragičnija razdoblja ljudske povijesti. Nedavna ratna tragedija na ovim našim prostorima, kojoj su u ovom stoljeću prethodile još druge dvije, postavlja nas kršćane i naše Crkve pred veliku zadaću pomirenja, koju nitko umjesto nas kršćana neće izvršiti. Predrasude, opterećenosti događajima bliže ili daljnje povijesti, potiskivani osjećaji nacionalnog identiteta, dugotrajna sustavna i destruktivna ateizacija, a uz to teška ekonomska i društvena kriza neki su od važnih faktora, koji su - upregnuti u

¹⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Ut unum sint*, 82.

ostvarenje političkih planova jednog naroda i njegove političke elite na račun i štetu drugih naroda - doveli do stravične destrukcije čovjeka i svega što je čovjek stvorio. Političke snage u ovom poslijeratnom razdoblju, domaće kao i one strane, djeluju s više ili manje iskrenosti i predanja na uspostavljanju nekih vanjskih preduvjeta mirnog života i suživota. U sceni su i dalje različite i oprečne zamisli uređenja ovog područja, koje su često protiv temeljnih vrijednosti čovjeka, njegova dostojanstva i prava. Zadaća je kršćana ponovno rehabilitirati čovjeka. Zadaća je kršćana liječiti zlo mržnje i destruktivnosti iznutra, u korijenu. "Dijalog obraćenja" s Ocem, u kojem istražujemo svoje krivnje i priznajemo svoje grijeh, vodi kršćane i Crkve do otkrivanja istine, koja nas je jedina u stanju osloboditi; osloboditi putove međusobnog pomirenja, razumijevanja i približavanja, ne samo među kršćanskim Crkvama, nego i pripadnicima drugih religija, raznim skupinama i narodima. Katolička Crkva tom dijalogu s drugim religijama pristupa također misionarski. Ona tako mora postupati, jer "vjeruje u sveopći naum spasenja". Dijalog je "dio njezina evangelizacijskog poslanja". Zato s jedne strane ističe i poštuje jednakost dostojanstva sudionika dijaloga, ali ne prihvaća jednakost s obzirom na doktrinarni sadržaj, a pogotovo ne vjerski relativizam.¹⁹

2.6. Pružanje jasnog i osobnog svjedočanstva vjere

Ova zadaća kršćanina, premda u ovom razmišljanju stavljena na posljednje mjesto, u biti je najvažnija. Samo ako je osobno prožet vjerom, kršćanin može izvršiti spomenute i druge zadaće, koje ovdje nismo naveli.

Individualizacija, o kojoj je bilo riječi više u negativnom kontekstu, ima u sebi i dobru stranu. Ona - u slučaju kršćanskog opredjeljenja - može značiti svjesno odnosno osobno prihvaćanje tog opredjeljenja. Svijet čezne za takvim opredjeljenjem i takvim osobnim svjedočanstvom vjere i života. Papa Pavao VI. kaže da "naše vrijeme žeda za vjerodostojnošću". Naročito se mladi "zgražaju nad izvještačenošću i pretvaranjem" i nada sve traže "potpunu istinu i jednostavnost". Od svjedočanstva života ovisi i uspješnost propovijedanja.²⁰ Takvo svjedočanstvo nužno uključuje i neslaganje i otpor prema tendencijama modernog svijeta, jer kršćani svojom vjerom i djelima svojim suvremenicima nudi alternativu. Da bi mogli pružiti takvo svjedočanstvo, kršćani suvremenog i budućeg društva moraju biti prožeti "strašću za Bogom". To su ljudi, koji govore "o Bogu koga poznaju i s kojim druguju kao da vide Nevidljivoga". Njihovo propovijedanje proizlazi "iz istinske svetosti života koji se hrani molitvom

19 KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Dominus Iesus*, 22.

20 IVAN PAVAO II., *Evangelii Nuntiandi*, 76.

i poglavito ljubavlju Euharistije”.²¹ Riječ Božja, molitva, meditacija, sakramentalni život su neizostavna sredstva sve dubljeg ukorjenjenja u Boga. Oni su kao zrak ili hrana, bez kojih život ne bi bio moguć. Takav život postaje plodan ljubavlju “prema svima, naročito prema malcnima i siromasima”. Takav život se odlikuje jednostavnošću, skromnošću, samoprijegorom i odricanjem.²²

To što vrijedi za pojedinog kršćanina, vrijedi i za zajednicu Crkve. Ona je onoliko sveta i vjerodostojna, koliko su sveti i vjerodostojni njezini članovi. Bez obzira na sve nesavršenosti - koje nisu drugo do nesavršenosti pojedinih kršćana - zajednica Crkve predstavlja način susreta i života s Bogom. Bog je htio “da Crkva koju je ustanovio bude sredstvo spasenja ljudskog roda”.²³ Kršćanin nema drugog načina. Njegova je zadaća ne samo tu i takvu Crkvu izdražati, nego produktivno izdržati; izdržati u svijesti ograničenosti i kompliciranosti svega ljudskog. Produktivno izdržati znači u nekim slučajevima raspravu, suprotnosti i protivljenja - ali uz molitvu i u ljubavi. To znači i svijest prisutnosti Božje u toj Crkvi, koji često i pogreške Crkve može učiniti plodnim, iako ponekad bolnim načinom za rast svoga kraljevstva. Njezina zadaća je isto tako svjedočiti istinu o Bogu i o čovjeku i na tom putu svjedočenja pružiti dragocjenu pomoć zajedništva i potpore svima koji su u njezinu krilu, ali i sustavno raditi na širenju istine Evanđelja među onima koji su izvan nje. Njezina zadaća je - to je posebno važno danas, kad se mnogi ljudi osjećaju iskorijenjeni - biti dom otvoren za sve one koji traže. Njezina zadaća je pronalaziti nove načine zajedništva za one, koje suvremeni način života otrgao iz dosadašnjih oblika zajedništva.

3. Pogled u budućnost

Činilo se posljednjih desetljeća da će pluralizam, sekularizam i druge moderne pojave postati grobari kršćanske vjere. Međutim, one su i same doživjele slom ili su bili način da Bog - ne po prvi put u povijesti - zaobilaznim putem svojoj Crkvi otvori pristup do nekih sadržaja, koji su u Kristovoj poruci sadržani, ali su ljudskom ograničenošću zanemareni. Sadašnji povijesni trenutak i duhovna situacija suvremenog društva su otvoreni za novi početak Kristova evanđelja. Početkom devedesetih europski političar Jacques Delors je na jednom susretu s predstavnicima Crkava rekao, da budućoj ujedinjenoj Europi treba dati dušu. U protivnom

²¹ *Isto.*

²² *Isto.*

²³ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Dominus Iesus*, 22.

bi cijeli proces integracije mogao doći u pitanje. U zemljama istočne Europe ponovno se bude desetljećima potiskivane, ali ipak u dobroj mjeri ušćuvane snage vjere. Zemlje istočne, a još više zapadne Europe trebaju nove snage, nove vizije, trebaju nositelje nade. Jasno i zauzeto svjedočanstvo kršćana i kršćanskih Crkava može dati bitni doprinos obnovi i nutarnjem jedinstvu kontinenta. Pri tome se ne treba plašiti širokog kulturnog spektra iz kojeg kršćani dolaze i daju svoj doprinos. Povijest nas uči, da su velike kršćanske ličnosti, kao što su Benedikt, braća Ćiril i Metodije, Elizabeta iz Thuringena, Franjo Asiški, Toma Morus, Terezija Avilska ili Majka Tereza - premda iz različitih kulturnih krugova - doprinosili zajedničkom kršćanskom identitetu Europe. Svakog puta se radilo i o obnovi Crkve i kršćanskog života. To je očito zadaća kršćana i danas. Kardinal Franz König je nedavno rekao, a tim bih riječima završio ovo razmišljanje: "Danas imamo, kao u vrijeme Benedikta, teret i priliku novog početka. Sudbina ove nove Europe leži u našim rukama."

AUFGABE DES CHRISTEN IN DER HEUTIGEN WELT

Zusammenfassung

Der Übergang ins neue Jahrhundert und Jahrtausend ist für die Kirche und die Christen eine Gelegenheit, ihre Position in der Welt zu bestimmen sowie ihre Vergangenheit und die Perspektiven für die Zukunft zu überprüfen. Die Kirche befindet sich heute vor grossen Herausforderungen. Die zeitgenössische europäische Gesellschaft zeigt offensichtliche Krisenzeichen.

In diesem Artikel wird versucht, in konzentrierter Form die modernen Herausforderungen darzustellen und auf Grund dessen zu bestimmen, was das Gebot der gegenwärtigen Stunde für die Christen und die Kirche ist. Es zeigt sich, dass für die Christen und die Kirche bzw. Kirchen die jetzige Krisensituation eine besondere Gelegenheit ist, um erneut jene Kräfte zu mobilisieren, die im Laufe der vergangenen zwei Jahrtausende dieses Kontinent am stärksten gekennzeichnet haben und die auch der jetzigen europäischen Gesellschaft eine humane Zukunft sichern können. Für diese Aufgabe sind solche Christen brauchbar, die imstande sind, ein persönliches Glaubenszeugnis zu geben, die zur Einheit zwischen den christlichen Kirchen streben und die bereit sind, der zeitgenössischen europäischen Gesellschaft die christlichen Werte mutiger anzubieten.